

2
0
2
3

İZLEME KURULLARI RAPORU

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

Hakkımızda

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CISST), 2006 yılında insan hakları ihlalleri anlamında en riskli mekânlardan biri olan hapisanelerde, mahpusların hak ve özgürlüklerini korumak; haklar, koşullar ve uygulamalar bağlamında hapisanelerin uluslararası insan hakları standartlarına ve insan onuruna uygun hale getirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Proje Destekçileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği çalışmaları İsveç Büyükelçiliği tarafından desteklenmektedir. Çalışmaların içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup, üretilen yayınlar, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliği, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Kısaltmalar Dizini	4
Tablolar	5
Giriş	6
Yöntem	6
Genel Bakış	9
Başvuru Mekanizmaları	15
Cezaevi İzleme Kurulları	15
İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları	18
Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	21
Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi	22
Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	24
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	26
Sonuç	29

Kısaltmalar Dizini

AB	Adalet Bakanlığı
ÇİK	İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları
ÇİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi
CTE	Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü
İHK	İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
MİHK	Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
UNCAT /OPCAT	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Tablolar

Grafik 1: Son 8 yılın başvuru dağılımı	9
Grafik 2: Yapılan başvuruların kurumlara göre dağılımı	10
Grafik 3: Yapılan başvuruların kurumlara ve yıllara göre dağılımı	11
Grafik 4: Yapılan başvurulara cevap verilme durumu	11
Grafik 5: Başvuru cevaplarının kurumlara ve yıllara göre dağılımı	12
Grafik 6: Mevzuat ile cevap veren kurumların dağılımı	12
Grafik 7: Hapishane idaresinden bilgi talep eden kurumların dağılımı	13
Grafik 8: Ceza infaz kurumlarını ziyaret edip izleme yaptıklarına dair gelen başvuru cevabı dağılımı	14
Grafik 9: İlgili Kurumların Mahpuslarla görüşme durumu dağılımı	14
Grafik 10: Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllık dağılımı	15
Grafik 11: CİK başvurularının cevaplara göre dağılımı	15
Grafik 12: CİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	15
Grafik 13: İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllık dağılımı	18
Grafik 14: İİHK başvurularının cevaplara göre dağılımı	18
Grafik 15: İİHK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	20
Grafik 16: Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllık dağılımı	21
Grafik 17: MİHİK başvurularının cevaplara göre dağılımı	22
Grafik 18: CİMER'e yapılan başvuruların yıllık dağılımı	22
Grafik 19: CİMER başvurularının cevaplara göre dağılımı	23
Grafik 20: CİMER başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	24
Grafik 21: Adalet Bakanlığı ve CTE'ye yapılan başvuruların yıllık dağılımı	25
Grafik 22: Adalet Bakanlığı başvurularının cevaplara göre dağılımı	25
Grafik 23: Adalet Bakanlığı başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	25
Grafik 24: CTE başvurularının cevaplara göre dağılımı	25
Grafik 25: CTE başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	25
Grafik 26: TİHEK'e yapılan başvuruların yıllık dağılımı	26

Giriş

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) mahpuslar ve mahpus yakınlarından ulaşan talep, şikayet ve hak ihlallerine dair iddiaları, insan hakları izleme ve denetleme mekanizmalarına yaptığı başvurular aracılığıyla izlemektedir. Bu başvurularda CİSST, denetim mekanizmalarından, ilettiği hak ihlallerine dair iddiaların araştırılması ve incelenmesini talep ederken yerinde izleme yapma yetkisi olan kurumları da hapishanelerde izleme yapmaya ve bu izlemeyi raporlamaya davet etmektedir.

Bu rapor, hapishanelerdeki insan hakları durumunu inceleme ve denetleme yetkisi bulunan kurullara CİSST'in 2023 yılı boyunca yaptığı başvuruların ve bu başvurulara gelen cevapların bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu rapor, 1 Ocak 2023 ile 31 Aralık 2023 tarihleri arasında mahpus ve mahpus yakınlarının CİSST'e ilettikleri hak ihlalleri iddialarına dayanan 2914 başvuru ve bu başvurulara verilen 122 cevap incelenerek hazırlanmıştır. Bunlar, CİSST'in Adalet Bakanlığı (AB), Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (MİHİK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları (İİHK), İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarına (CİK) yaptığı başvurulardır. Bunun yanı sıra gelen şikayetlerin niteliklerine göre Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği (TTB), barolar ve konsolosluklara da başvurular yapılmaktadır.

Başvuruların içeriğini kapalı hapisanelerde tutulan mahpusların mektupları, açık hapishanede tutulan mahpuslar ve her iki mahpus grubunun yakınlarının CISST'e ilettikleri talepler, şikayetler ve hak ihlalleri iddiaları oluşturur. Raporun yazımında CISST'e mektup, danışma hattı, avukat görüşleri ve mahpus yakınları ile yapılan yüz yüze görüşmeler aracılığıyla hapishanelerden gelen bilgilerin sınıflandırılması amacıyla geliştirilen CISST veritabanı sisteminden yararlanılmıştır. Bu veritabanı, hapishanelere dair CISST'e ulaşan verilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CISST'e iletilen bu başvurular ve bu başvurulara idari kurumlardan gelen cevaplar da sistem içinde kategorize edilmiştir. Bu rapor, bulgularını bu kategorilerden edindiği verilere dayandırmaktadır.

Raporda İl/ilçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarına (CİK) ve İl/ilçe İnsan Hakları Kurulları'na (İİHK) yapılan başvurulara ve bu başvuruların cevaplarına, bu kurumların yerinde izleme yapma yetkisi olan kurumlar olması nedeniyle öncelik verilmiştir. Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (MİHİK) ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) dönem dönem sorunların ve ihlal iddialarının yoğunlaştığı hapishanelerde insan hakları izleme faaliyetleri yürütürler ancak kendilerine yapılan bireysel başvurular doğrultusunda izleme yapma eğiliminde değildirler. Raporda CISST'in yerinde izleme yapma yetkisi olan bu kurumların yanı sıra Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Adalet Bakanlığı (AB) ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne (CTE) yaptığı başvurular ve cevapları da değerlendirilmiştir.

İdari kurumlar dışındaki kurumların cevapları değerlendirilirken kapalı mekanların izlenmesine yönelik önemli bir referans metin olarak kabul edilen Paris Prensipleri[2] esas alınmıştır. Paris Prensipleri, diğer adıyla İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler, 3 Mart 1992 tarihli 1992/54 sayılı ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli 48/134 sayılı kararlarıyla kabul edilmiştir.[3] Paris Prensipleri Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının

yapısını ve işlevini belirler ve bu kurumlara meşruiyet ve güvenilirlik zemini kazandırır. Bu anlamda, ulusal düzeyde kurulacak ulusal insan hakları kurumlarının etkili olabilmesi için Paris Prensipleri ile uyumlu olması zorunludur.

Kendisine gelen mektup ve danışma hattı başvurularının tasnifi için CİSST veritabanı sisteminden yararlanmaktadır¹. Bu veritabanı, hapisanelere dair CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla gelen bilgilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için 2019 yılında alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin ortak çalışmasıyla belirlenen göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST bu raporda hak ihlalleri iddialarına ilişkin sunduğu niceliksel verilerini veritabanından elde etmiştir. CİSST ayrıca başvurusunu mektup ya da yakını aracılığıyla telefon yoluyla iletemeyen mahpuslara da sınırlı imkânları dâhilinde avukat ziyaretleri ile ulaşmaya çalışmıştır.

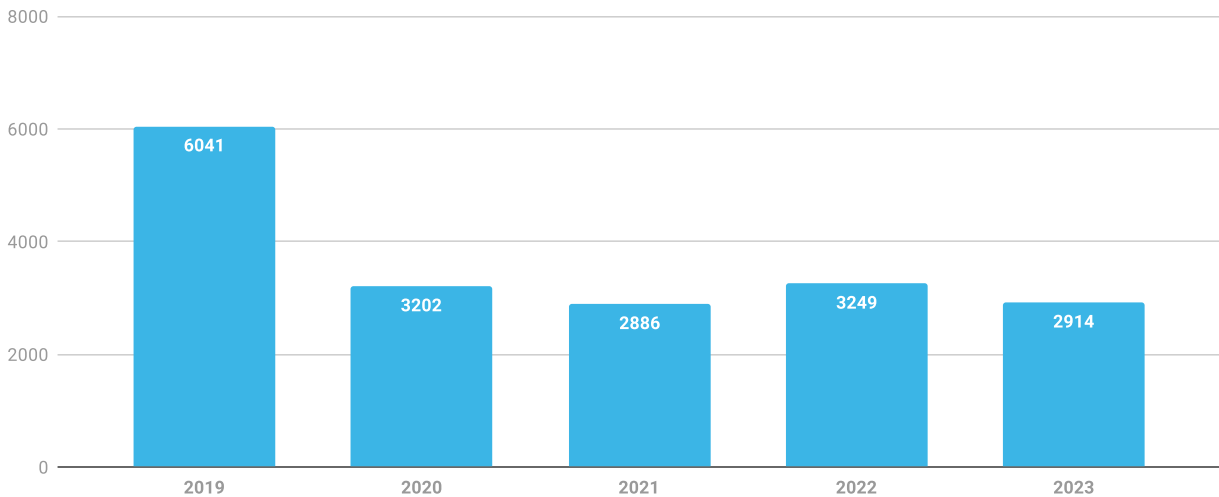
Bu rapor yalnızca CİSST'e ulaşabilen ve şikayetlerinin idari kurumlara iletilmesini onaylayan mahpuslar adına yapılan başvuruları içermektedir. Dolayısıyla derneğin görünürlük düzeyi, hapisanelerin sansür politikaları, mektup ücretleri, mahpusun okuma yazma bilip bilmemesi gibi birçok etken, CİSST'ten haberdar olsalar dahi mahpusların CİSST'e şikayetlerini ulaştırmalarının önünde engel oluşturur. Bir diğer etken, mahpusların "misilleme" olarak ifade ettiği, hapisane idarelerini şikayet etmeleri durumunda hapsedilme koşullarının daha da kötüleşeceğine dair olan endişeleridir. CİSST Mahpus Danışma Hattı, mahpus yakınlarının ve açık ceza infaz kurumunda tutulan mahpusların ücretsiz olarak başvurabileceği bir araç olarak bu erişim sorununu aşmak için önemli bir araçtır.

1 CİSST veritabanı verilerini yansıtan haritalar sitesi için bkzn. <https://haritalar.cisst.org.tr/haritalar/ihb>

Genel Bakış

CİSST 2019'dan 2023 yılının sonuna kadar Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları, İl/İlçe Cezaevi İzleme Kurulları İzleme Kurulları, Kamu Denetçiliği Kurumu, Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği, barolar ve konsolosluklara toplam **18.292 başvuru yapmıştır.**

Son 5 yılın başvuru dağılımı aşağıdaki gibidir:

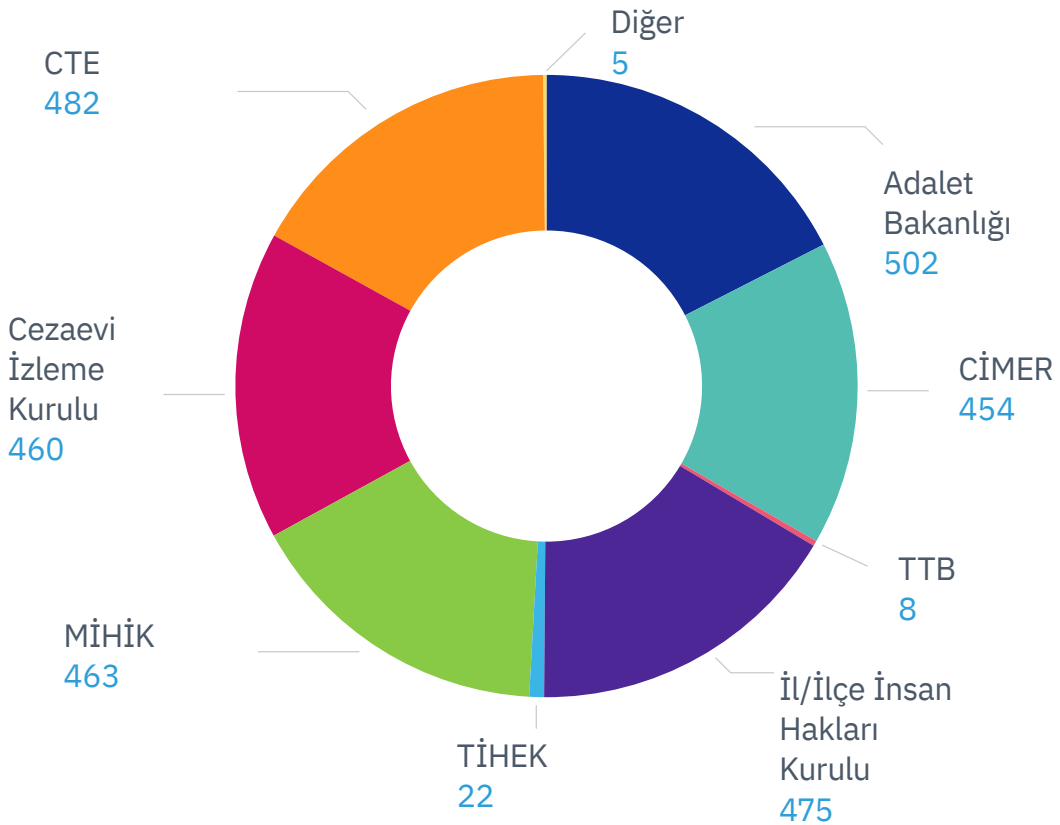
Grafik 1: Son 5 yılın başvuru dağılımı

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi CİSST'in başvuru sayıları 2020 ve 2021 yıllarında pandeminin de etkisiyle azalmıştır. Bunun sebeplerinden birinin, açık hapisanelerde tutulan mahpusların pandemi süreci boyunca izinli olması ve bu hapisanelerde tutulan mahpus sayısının önemli oranda düşmesi olduğu söylenebilir.

2022 yılında yapmış olduğumuz insan hakları başvuru sayısının 2020 ve 2021 yılına göre artış göstermesinde ise pandemi önlemleri olarak getirilen kısıtlamaların tüm hapisanelerde devam etmesi, hapisanelerin kalabalıklaşması, sistematik hak ihlalleri ve 2020 sonrasında S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerin açılması ve bu hapisanelerden iletilen şikayet sayılarının fazla olması etkili olmuştur. 2023 yılında yapmış olduğumuz insan hakları başvuru sayısının 2022 yılına göre azalmış olmasının nedeni mahpusların yaşadığı ekonomik sorunlar ve mektup gönderim ücretlerinin pahalı olmasıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak başvuru sayılarındaki artış ya da azalmanın hapisanelerdeki hak ihlallerine ilişkin olgusal durumu bütünüyle yansıtmadığını ve raporun mahpusların şikayetlerinin niteliğine ilişkin bir bilgi sunmadığını belirtmek gerekir.²

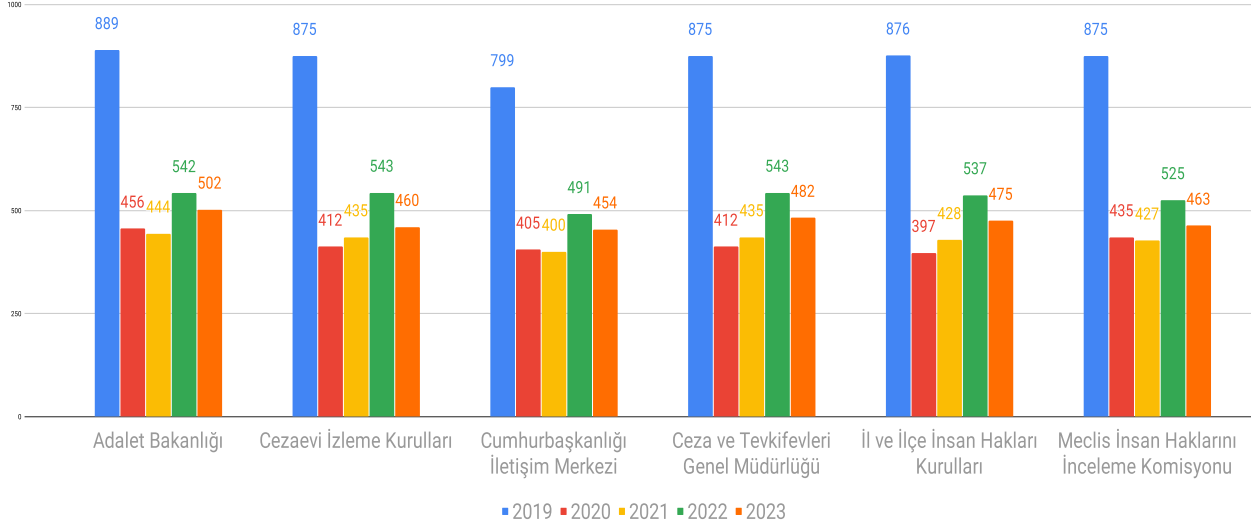
2023 yılında yaptığımız 2871 başvuruların dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 2: Yapılan başvuruların kurumlara göre dağılımı

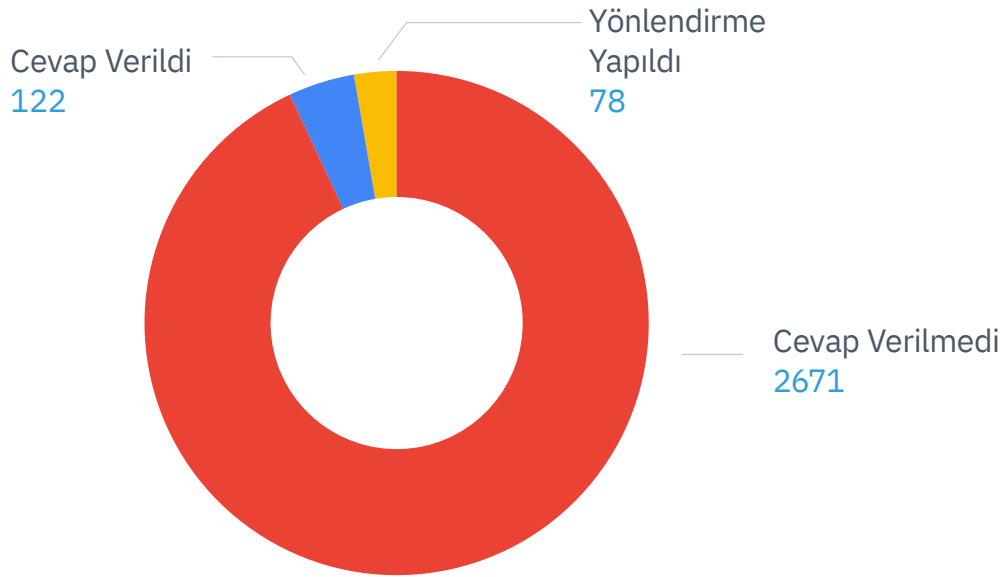
² Hapisanelerde yaşanan hak ihlalleri ve özel ihtiyaçlı mahpusların sorunlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için derneğimizin hazırladığı hapisane raporlarını inceleyebilirsiniz: <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/> (Erişim Tarihi: 15.10 2023)

Yaptığımız başvuruların son beş yıla ve kurumlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 3: Yapılan başvuruların kurumlara ve yıllara göre dağılımı

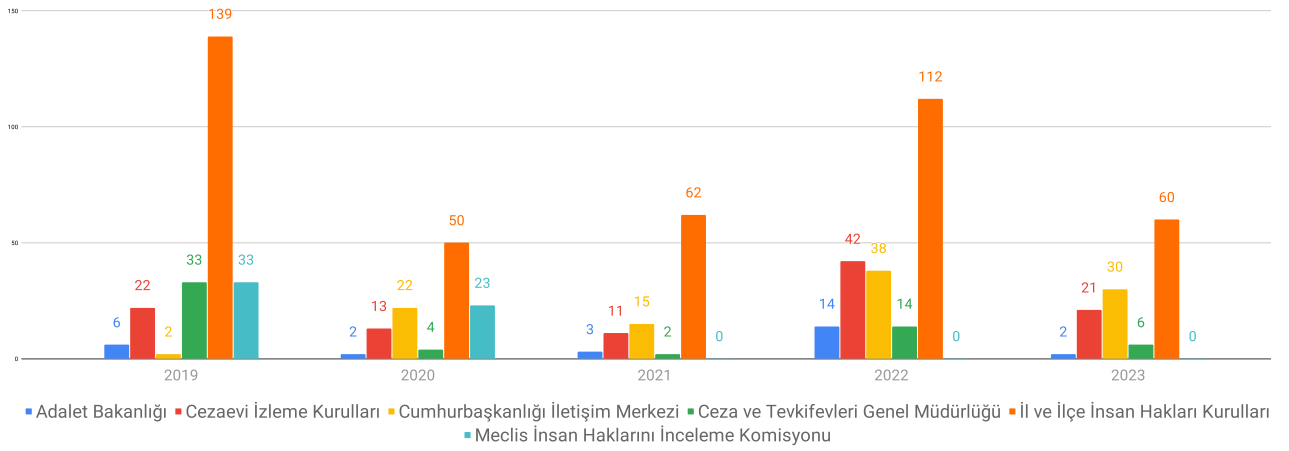
2023 yılında yaptığımız başvurulara cevap verilme durumu aşağıdaki gibidir:

Grafik 4: Yapılan başvurulara cevap verilme durumu

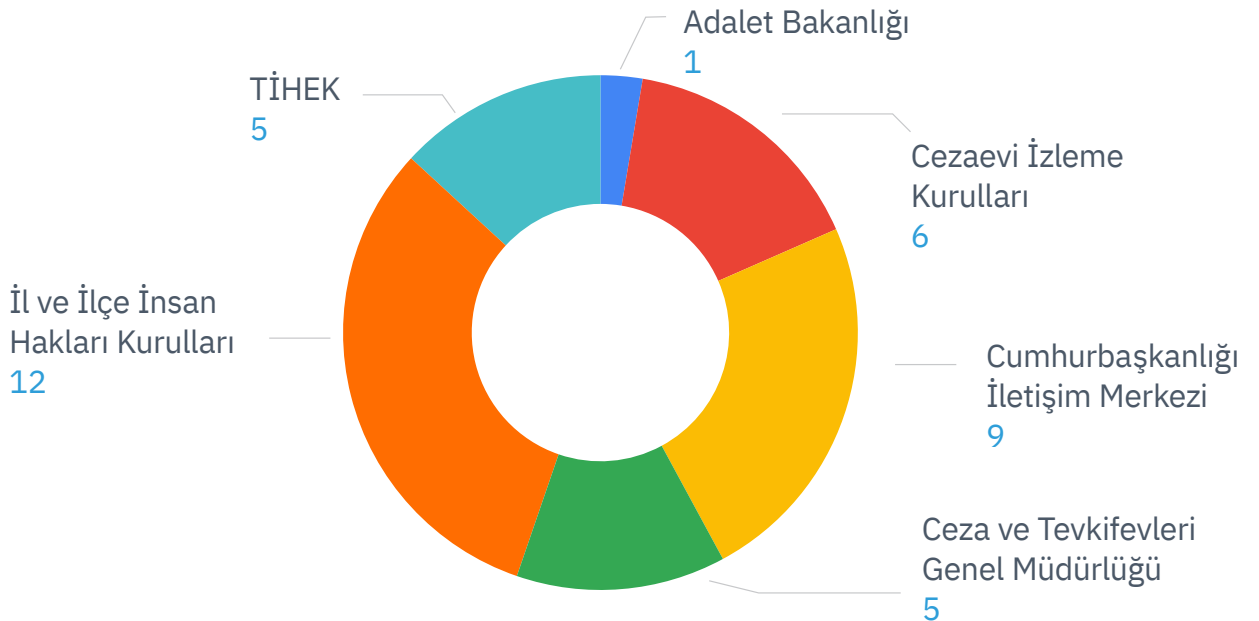
2023 yılı içerisinde yapmış olduğumuz **2871 insan hakları başvurusuna** ilgili kurumlar tarafından **122 cevap verilmiştir**. Yapılan başvurulardan 38 tanesi ilgili kurumlar tarafından işleme alınmamış ya da yetki alanlarının dışında olduğuna dair cevap verilmiştir.

Başvuru cevaplarının kurumlara ve yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

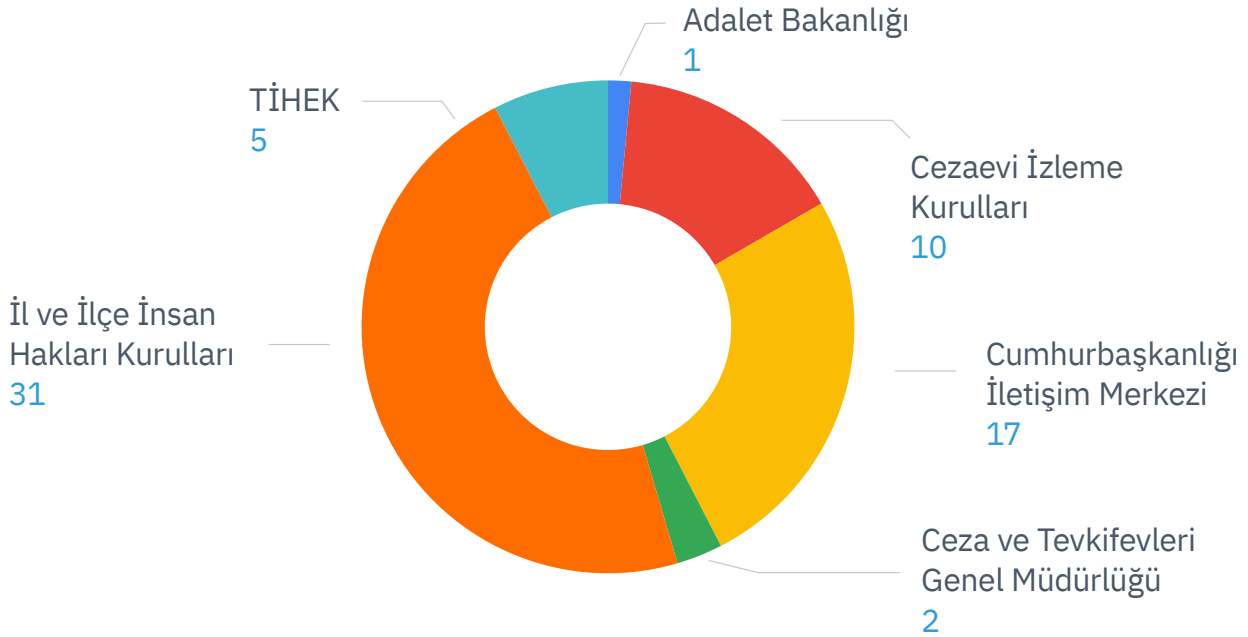
Grafik 5: Başvuru cevaplarının kurumlara ve yıllara göre dağılımı

Yapmış olduğumuz başvuruların içeriğinden bağımsız olarak sadece mevzuatın ilgili maddesini ekleyerek cevap gönderen kurumların dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 6: Mevzuat ile cevap veren kurumların dağılımı

Yapmış olduğumuz başvuruların içeriği ile ilgili olarak hapisane idaresinden bilgi talep edilen başvuru sayısı ve bunun kurumlara dağılımı aşağıdaki gibidir:

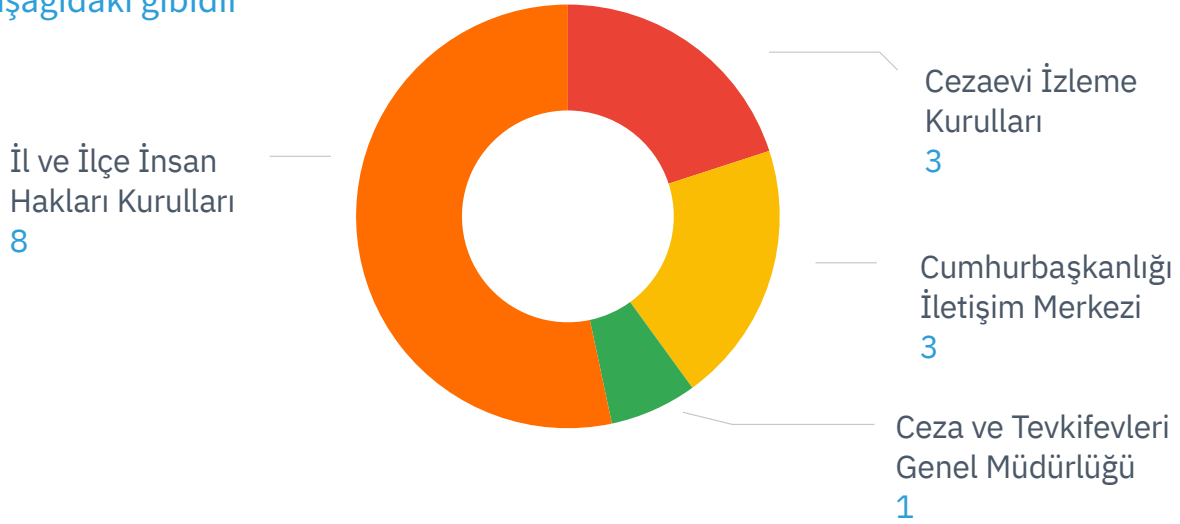

Grafik 7: Hapishane idaresinden bilgi talep eden kurumların dağılımı

Yapmış olduğumuz **61 insan hakları başvurusu** için ilgili kurumlar başvuruların içeriğinde ilgili yasa maddesinin mahpusun lehine uygulanmadığı, idare tarafından keyfi olarak uygulanmadığı yönünde içeriklerden bağımsız olarak, mahpusun yasanın uygulanmamasından dolayı hak ihlali durumu yaşanması incelenmeden ilgili yasa maddesi kopyalanarak matbu cevap halinde gönderilebilmektedir.

Yaptığımız başvurularda mevzuata atıfta bulunup uygulamaya ilişkin bir başvuru yapmış olduğumuz halde ilgili kurumlardan yalnızca mevzuatı içeren cevaplar verilebilmektedir.

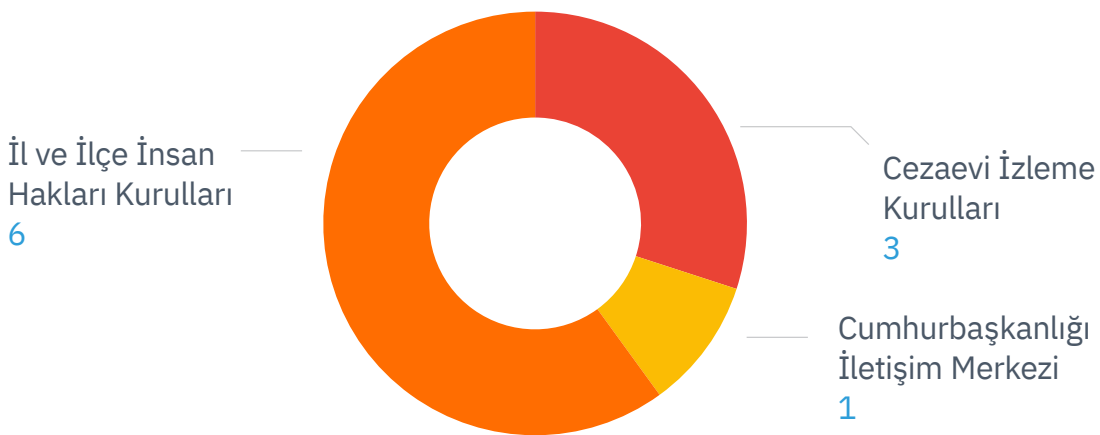
Yapmış olduğumuz insan hakları başvurularına ilgili kurumların ceza infaz kurumlarını ziyaret edip izleme yaptıklarına dair gelen başvuru cevabı dağılımı aşağıdaki gibidir

Grafik 8: Ceza infaz kurumlarını ziyaret edip izleme yaptıklarına dair gelen başvuru cevabı dağılımı

Yapmış olduğumuz başvurular sonucunda ilgili kurumlar ceza infaz kurumlarını **15 defa yerinde izleme** yapıldığına dair bilgi vermiştir.

Yapmış olduğumuz insan hakları başvuruları sonucunda ilgili kurumların mahpuslar ile görüşülme durumu aşağıdaki gibidir:

Grafik 9: İlgili Kurumların Mahpuslarla görüşme durumu dağılımı

Yapılan **15 yerinde izleme ziyaretinde** yapmış olduğumuz başvurular sonucunda **10 mahpusla görüşme yapıldığı** bilgisi kurumumuza iletilmiştir.

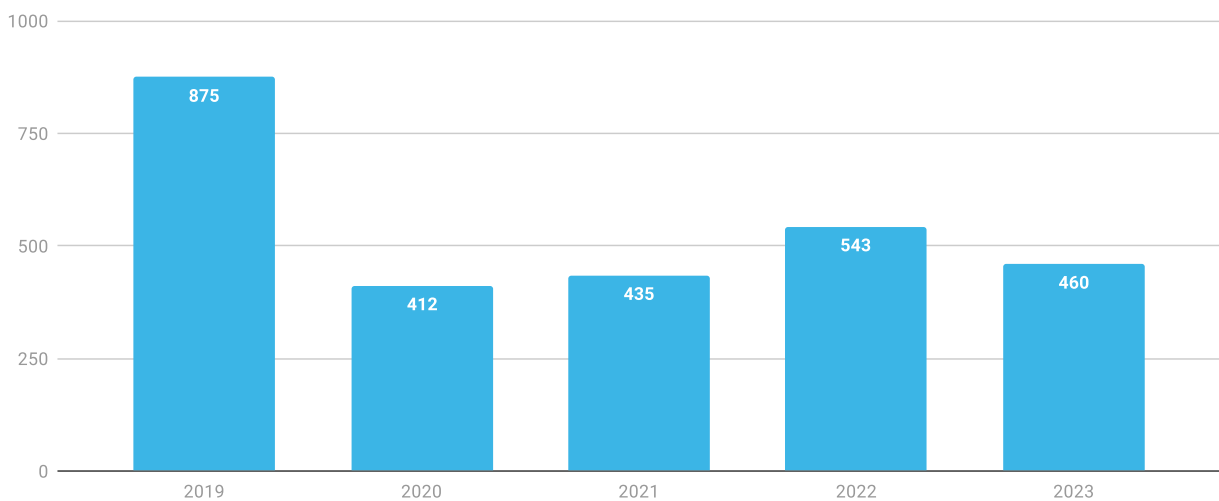
2023 Yılında Kullanılan Başvuru Mekanizmaları

CİSST 2023 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi mahpusların ilettiği hak ihlali iddialarının araştırılması ve ihlallerin giderilmesi talebiyle ilgili kurumlara başvurular yaptı. 2023 yılında da birçok mahpus ve mahpus yakınından sosyal haklara erişimin sınırlanması, hapisanede yaşanan yapısal sorunlar, temel haklarının ihlali, işkence ve kötü muamelenin uygulanması, tecrit koşulları, görüş ve sevke dair talepleri ile ilgili başvurular aldık.

Her ne kadar 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) yayınladığı "Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilere KoronaVirüs Pandemisi Bağlamında Muameleye İlişkin İlkeler" "Devletler, gözetim organlarının, karantina yerleri de dahil olmak üzere, kişilerin tutulduğu her yere erişimini sağlamaya devam etmelidir," vurgusu yapmış olsa da Türkiye'de yerinde izleme faaliyetleri pandemi ile etkinliğini kaybetmiştir.

Cezaevi İzleme Kurulları

Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllık dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 10: Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllık dağılımı

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükle 2001 yılında 4681 sayılı “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu”nu yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamdaki cezaevi izleme kurulları, hapishanelerin bulunduğu illerdeki adli yargı izleme komisyonları tarafından kurulmuşlardır.

İzleme kurulunun yetki alanı, adli yargı adalet komisyonunun bulunduğu yargı çevresi ile sınırlıdır. Her izleme kurulu kurulduğu yer adalet komisyonunun bulunduğu il ya da ilçenin adıyla isimlendirilir. Birden fazla izleme kurulunun bulunması hâlinde izleme kurulları numaralandırılır ve her izleme kurulunun yetki alanı, adalet komisyonunca belirlenir.

Cezaevi izleme kurullarının amacı, ilgili kanunun ilk maddesinde “ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak,” biçiminde tanımlanmıştır. İzleme kurulu, kurumla ilgili tespitlerini ve aldığı bilgileri değerlendirerek en az dört ayda bir defa olmak üzere, düşünce ve önerilerini de içeren bir rapor düzenler. Raporun bir örneğini Adalet Bakanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığına, izleme kurulunun bulunduğu yargı çevresindeki Cumhuriyet başsavcılığına ve görev alanına giren bir şikayet konusu bulunduğu takdirde infaz hakimliğine gönderir. Ancak bu raporlar, kamuoyu ve ilgili sivil toplum örgütlerinin (STÖ) erişimine açık değildir.

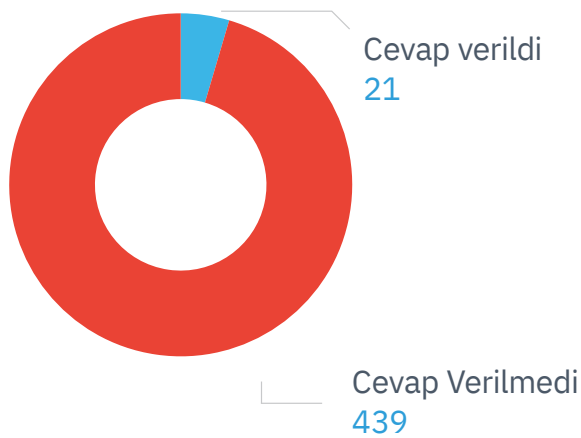
İzleme kurulları 5 asil, 3 yedek üyeden oluşur ve üyeleri dört yılda bir değiştirilir. Üyelerden birinin kadın olma zorunluluğu vardır. Seçilen üyeler 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda sayılan şartların yanında yaş, eğitim, en az 10 yıllık mesleki deneyim gibi objektif niteliklerin yanı sıra bazı ek şartlar taşımak zorundadır.

Üyelerin seçimi, ilgili kanunda “İzleme kurullarının üyeleri, 3 ve 4’üncü maddelerde yazılı şartlara durumları uygun olan kişilerden re’sen veya o yerdeki ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ya da o yerin en büyük mülkî âmirinin yardımıyla belirlenecek olanlar ile doğrudan başvurular arasından adli yargı adalet komisyonunca oybirliğiyle seçilirler,” biçiminde düzenlenmiştir.

Kanunda; kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, nereye başvurulacağı ve seçilemeyen başvurucuların duruma nasıl itiraz edeceği gibi konular, muğlak bırakılmış ve kişilerin etkin başvuru yapmalarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmamıştır. Başvuracak kişilerin 657 sayılı kanun çerçevesinde devlet memuru olabilecek şartları taşıma zorunluluğu, başvuruları sınırlandıran önemli bir etmendir ve Paris Prensiplerinin bağımsızlık ilkesi ile de çelişmektedir. Bunun yanında, 01.09.2016 tarihinde 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile izleme kurullarının tüm üyelerinin üyelikten düşürülmesi ve yeniden seçim yapılması kararı, Paris Prensipleri'nde öngörülen "bağımsızlık güvencesini" tehlikeye düşürmektedir.

İzleme kurullarına yapılan başvurulara gelen cevapların ayrıntıları incelendiğinde geçmiş yıllarda olduğu gibi kurullar arasında ortak bir yaklaşımın bulunmadığı, aynı soruna farklı kurulların birbirinden oldukça farklı cevaplar verdiği görülmüştür. Yine verilen cevaplarda genel uluslararası sözleşmeler ve prensiplerin yeterince dikkate alınmadığı da görülmektedir. Kurulun başvuru sonucu yaptığı incelemelerin yeterli ve etkili bulunmadığı hallerde kurul kararlarına yapılacak itirazın hangi kurum/kuruluşa gerçekleştirileceği hususunda bir boşluk bulunmaktadır.

2023 yılı Cezaevi İzleme Kurulları Başvuruları

Grafik 11: CİK başvurularının cevaplara göre dağılımı

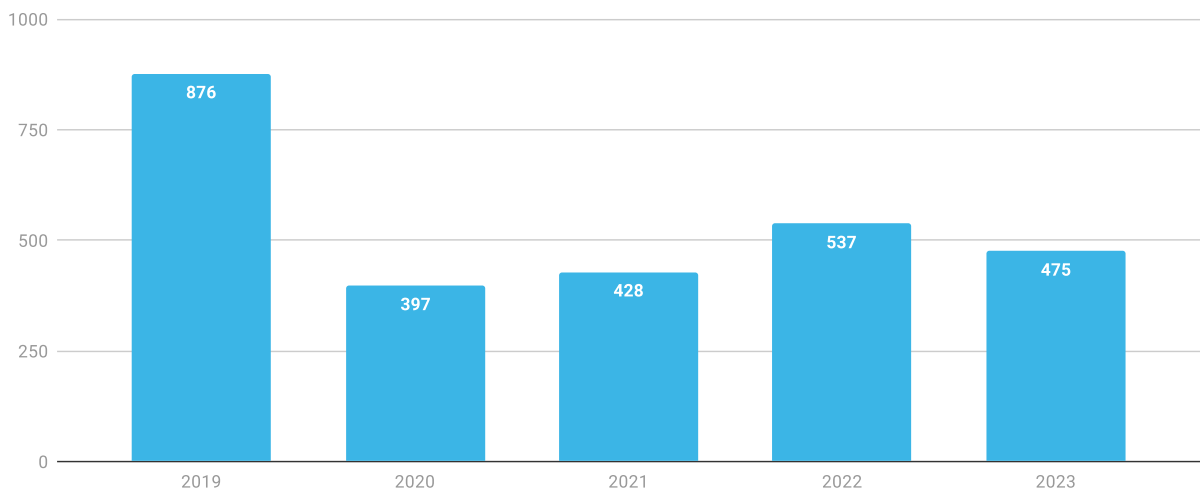
Grafik 12: CİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

Cezaevi izleme kurullarına 2023 yılı içerisinde CİSST tarafından **460 başvuru yapılmış**, bu başvuruların sadece **21'ine cevap alınmıştır**. 2023 yılı içerisinde yaptığımız başvurular sonucunda sadece 3 başvuru cevabında ceza infaz kurumunda izleme yapıldığı bilgisi kurumumuza yazılı olarak iletilmiştir. Bununla birlikte mahpuslar, başvurularımız sonrasında izleme kurullarının kurumlarına gelip izleme yaptığını ve kendileri ile görüştüğünü, sorunlarının kısmen çözüldüğünü mektupla derneğimize ilettikleri durumlar olmuştur.. Bu sebepten izleme kurullarının başvurumuza yazılı cevap vermediği durumlarda da izleme yaptığı bilgisi mevcut olsa da, sayısal veri olarak belirtmemiz mümkün değildir.

Yaptığımız 19 başvuruda da için de ilgili kurumdan bilgi istenmiştir. Yapılan 460 başvuru ve başvurulara verilen 21 cevap incelendiğinde, 15'i için cezaevi izleme kurullarının yaptığımız insan hakları başvurularında hak ihlali tespit etmediği görülmüştür.

İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 13: İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllık dağılımı

Türkiye’de ceza infaz kurumlarını doğrudan izleme yetkisi olan kurumlardan biri de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarıdır. Dayanağını 4643 sayılı Kanun’dan alan bu kurullar, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik kapsamında kurulmuştur. Türkiye’de her il ve ilçede insan hakları kurulları mevcuttur ve bu kurullar sadece kamu kurumları ile ilgili şikâyetleri inceleme yetkisine sahiptir.

İlgili yönetmeliğin 13. Maddesinde bu kurulların işlevi şu şekilde tanımlanmıştır: “İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.” İlgili yönetmelik, bu kurulların kendilerine iletilen ihlal iddialarını inceleme ve karara bağlama yetkisi olduğunu belirtir. Ancak kurullara incelemeye aldıkları başvurular hakkında doğrudan bir yaptırım önerme yetkisi vermez. Kurullar, sadece bağlayıcılığı bulunmayan önerilerini Cumhuriyet Savcılıkları ve ilgili idari makamlara sunabilirler. Bu önerileri uygulama ve uygulatma yetkisine sahip değillerdir.

Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde bu kurulların yapısının bağımsızlığı da CİK’lerin bağımsızlığı gibi tartışmalı bir konudur. Kurulların başında vali ve vali yardımcısı, bu görevlendirmenin olmadığı durumlarda da büyükşehir statüsü bulunan illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı bulunur.

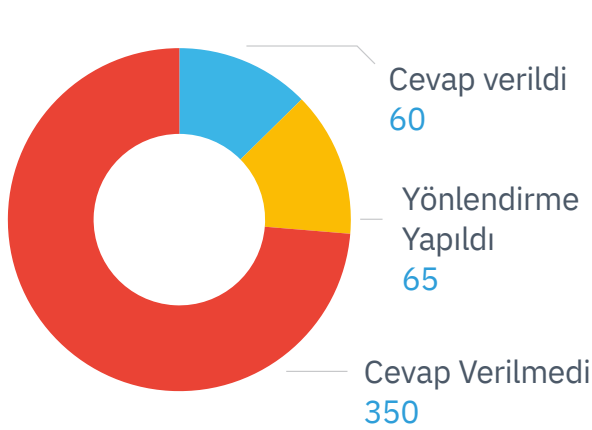
Barolar, Tabipler Birliği, Ticaret ve Sanayi Odası gibi meslek kuruluşlarının birer temsilci atama hakkı bulunması, bu kurullardaki temel olumlu noktadır. Bunun dışındaki STÖ’ler ve sivil aktörler kurullarda görev almak için başvuruda bulunabilirler ancak bu kişilerin görev alması, mülki amirlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Düzenleme, “valilik tarafından belirlenecek bir temsilci” önkoşuluna bağlandığından Paris Prensiplerinin bağımsızlık ilkesiyle çelişmektedir.

Kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, kimlerin hangi koşullarda başvuru yapacağı ve mülki amir tarafından hangi kriterlerin esas alınacağı kısmı yönetmelikte yeterince açık tanımlanmamıştır. Aynı şekilde mülki amirin başvurusunu kabul etmediği kurul adaylarının nerelere itiraz edeceği ve seçilme kriterlerinin ne olduğu konusunda da bir belirsizlik vardır.

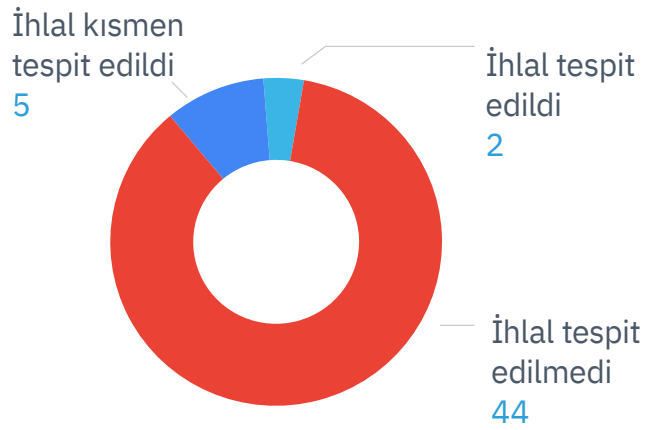
Yine yönetmeliğin 10. Maddesinde kişilerin ulaşımını kolaylaştırmak için alınacak önlemler kısmında bütün kamu kurum ve kuruluşlarına “İnsan Hakları Başvuru Kutuları” koymak yer almışsa da hapishaneler bu kurumların dışında tutulmuştur.

Yönetmelik incelendiğinde kurulların izleme yetkisi olduğu belirtilse de bu izlemeyi hangi esaslar üzerinden yapacağı, nelere dikkat edeceği gibi konular oldukça muğlaktır. Yine cezaevi izleme kurullarında olduğu gibi il insan hakları kurullarının raporları da ilgili idari birimlere gönderilirken sivil toplum kuruluşlarının erişimine kapalıdır.

2023 yılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Başvuruları

Grafik 14: İlHK başvurularının cevaplara göre dağılımı

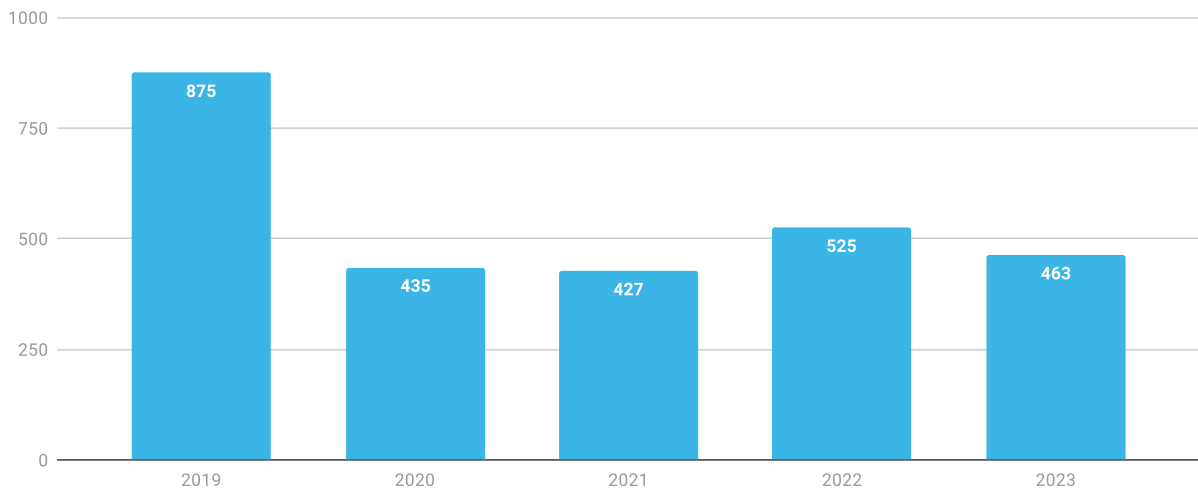
Grafik 15: İlHK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına 2023 yılı içerisinde derneğimiz tarafından **475 başvuru yapılmıştır**. Bu başvuruların sonucunda 60 başvuru kurul tarafından değerlendirilip derneğimize yazılı cevap verilmiştir. **60 başvuru cevabı incelendiğinde sadece 8'i için izleme yapıldığı bilgisinin tarafımıza aktarıldığı görülmüştür**. Başvurulara verilen cevapların 65 tanesine diğer kurumlardan (CTE, Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılıkları ve Ceza İnfaz Kurumu İdareleri gibi) bilgi talep edildiği belirtilerek sadece kendilerine verilen cevaplar eklenmiş, herhangi ek bir yorum, araştırma ve bilgiyi doğrulamak için yerinde izleme yapılmamıştır.

Yapılan 475 başvuru sonrasında, il ve İlçe İnsan Hakları Kurulları tarafında sadece **2 adet ihlal tespit etmiş**, 5 başvuru cevabında da bildirilen hak ihlali iddiaların bir kısmı haklı bulunmuştur. 31 başvurumuz için ilgili kurumlardan bilgi talep edilmiştir.

MECLİS İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

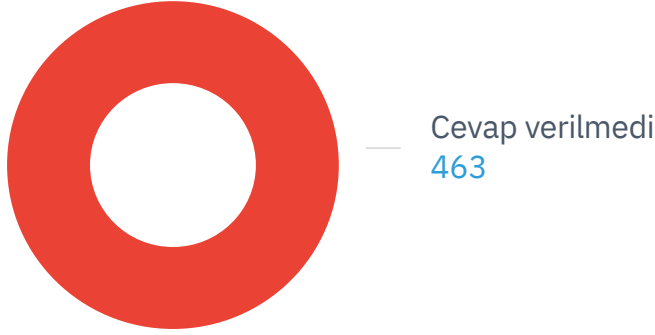

Grafik 16: Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllık dağılımı

Ceza infaz kurumlarını denetleme ve izleme yetkisi, aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir (TBMM). TBMM üyelerinin, önceden haber vermeksizin ceza infaz kurumları ile Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamına giren mahpuslar dışındaki mahpusları ziyaret etme yetkisine sahiptir. Aynı zamanda bu denetleme soru önermeleri ve araştırma önermeleri vermek yoluyla sağlanabilir.

Bir diğer denetleme yöntemi ise TBMM bünyesinde 05.12.1990 Tarih ve 3686 sayılı kanunla kurulmuş olan İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve bu komisyona bağlı bir alt komisyon olan Tutuklu ve Hükümlü Hakları Komisyonu aracılığıyla gerçekleşir. Bu komisyonların ceza infaz kurumlarındaki mahpuslardan ve ilgili STÖ'lerden gelen başvuruları inceleme yetkisi ve sorumlulukları vardır. Komisyon kendisine yapılan şikâyetleri incelerken Adalet Bakanlığı ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden bilgi ve belge talep etme, araştırma isteme yetkisine sahiptir. Aynı zamanda şikâyetler hakkında ceza infaz kurumuna gidip yerinde izleme yapma, mahpuslarla görüşme ve kurumun fiziksel koşullarını inceleme yetkileri de bulunmaktadır.

2023 yılı Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başvuruları

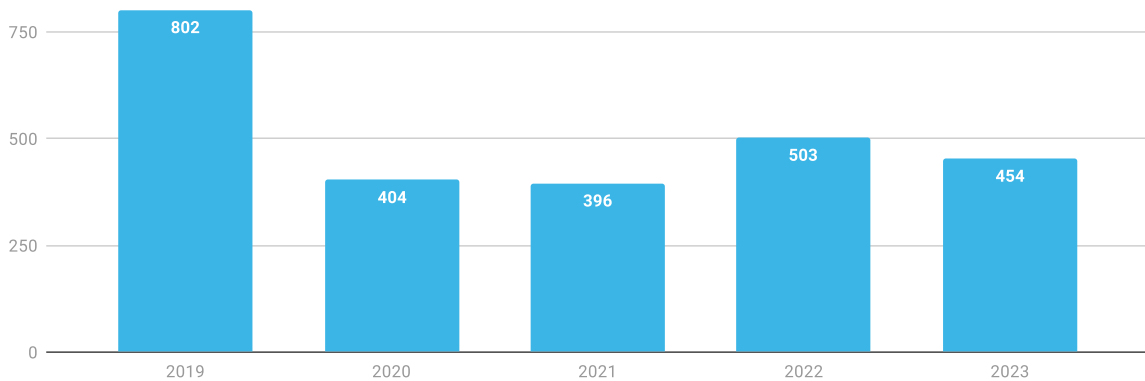
Grafik 17: MİHK başvurularının cevaplara göre dağılımı

Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na 2023 yılı içerisinde derneğimiz tarafından **463 başvuru yapılmıştır**. Bu başvuruların sonucunda derneğimize **hiçbir yazılı cevap gelmemiştir**.

Her ne kadar 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) yayınladığı “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilere KoronaVirüs Pandemisi Bağlamında Muameleye İlişkin İlkeler” “Devletler, gözetim organlarının, karantina yerleri de dahil olmak üzere, kişilerin tutulduğu her yere erişimini sağlamaya devam etmelidir,” vurgusu yapmış olsa da Türkiye’de yerinde izleme faaliyetleri pandemi ile etkinliğini kaybetmiştir.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

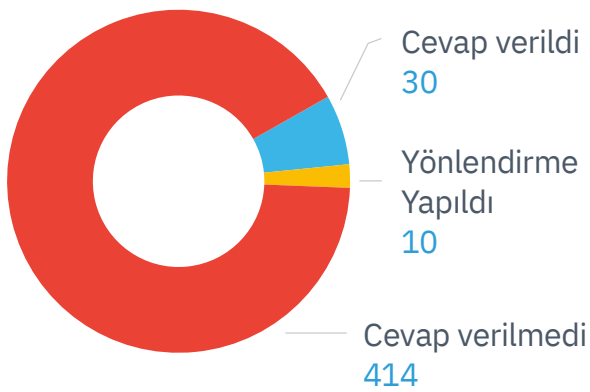
Cumhurbaşkanlığı iletişim merkezine yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

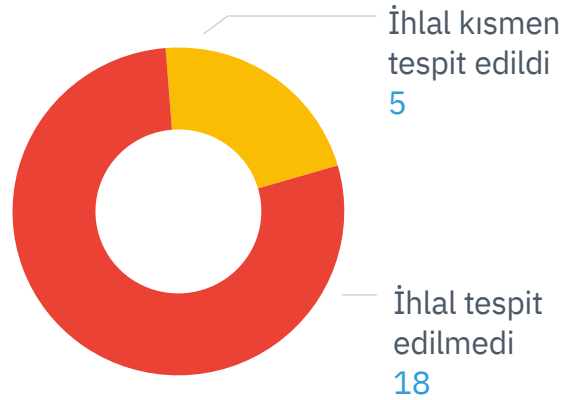
Grafik 18: CİMER'e yapılan başvuruların yıllık dağılımı

2006 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi), başbakanlık kurumunun ortadan kalmasıyla birlikte, CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

2023 yılı Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi Başvuruları

Grafik 19: CİMER başvurularının cevaplara göre dağılımı

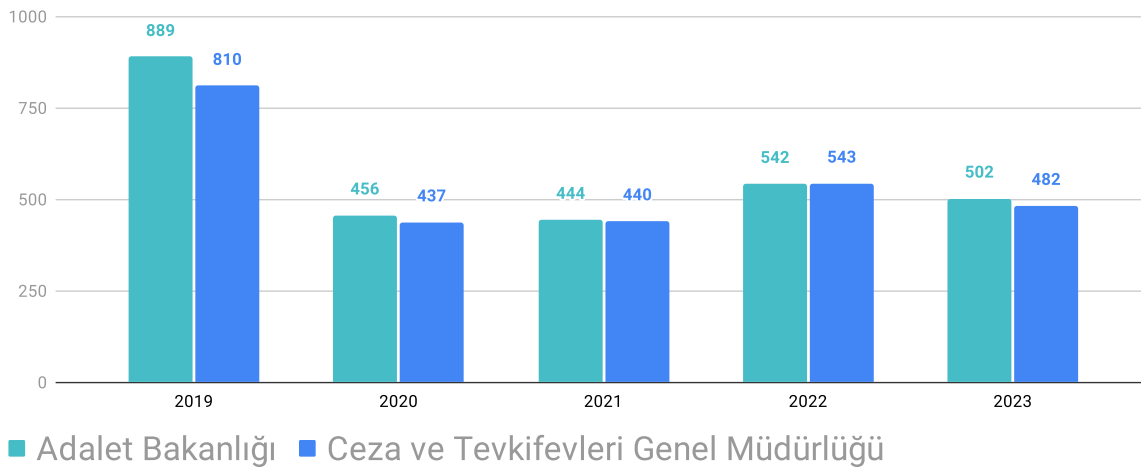
Grafik 20: CİMER başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

2023 yılında CİSST, CİMER'e toplam 454 başvuru yapmış, bu başvuruların sadece **30 tanesine cevap verilmiş**, 10 tanesi ise diğer kurumlara yönlendirilmiştir. CİMER'in tarafımıza bildirmediği başvuru numaraları üzerinden verdiği cevaplarda bu başvuruların hangi konu ve mahpusla ilişkilendirildiği anlaşılmamakta ve işleme alınan cevabın hangi başvuruya ait olduğunun kaydını tutmak da oldukça zorlaşmaktadır. CİMER tarafından CİSST'e gönderilen kimi cevaplarda "başvurunuz işleme alınmıştır" yönünde bilgi verilmiş ancak başvurunun kime ait olduğu, başvuru numarası gibi bilgiler belirtilmemiştir.

Cimer'in vermiş olduğu cevaplarda yaptığımız başvurulardan **5 tanesinde yapılan iddiaların sadece bazı maddeleri haklı bulunmuş yada mahpusun başvurusunda sözü geçen iddiaların doğru olduğu ama bunun hak ihlali olmadığına dair bilgi verilmiştir**. 17 başvurumuz için de diğer idari kurumlardan bilgi talep etmiştir.

ADALET BAKANLIĞI VE CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Adelet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genem Müdürlüğüne yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

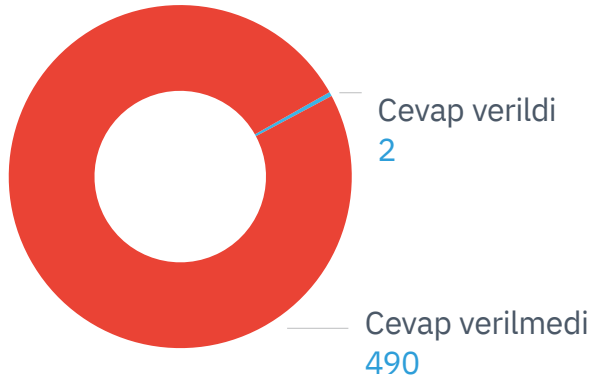

Grafik 21: Adalet Bakanlığı ve CTE'ye yapılan başvuruların yıllık dağılımı

Ceza infaz kurumları, idari açıdan Adalet Bakanlığı ve bakanlığa bağlı bir genel müdürlük olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlardır. Ceza infaz kurumları ve bu kurumlarda bulunan mahpuslarla ilgili yapılacak her işlem CTE ve Adalet Bakanlığı'nın yetkisi dahilinde olduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır.

CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğundan her iki kuruma ayrı ayrı başvuru yapılsa da bakanlığa yapılan başvurular, doğrudan CTE'ye yönlendirilmektedir.

2023 yılı Adalet Bakanlığı Başvuruları

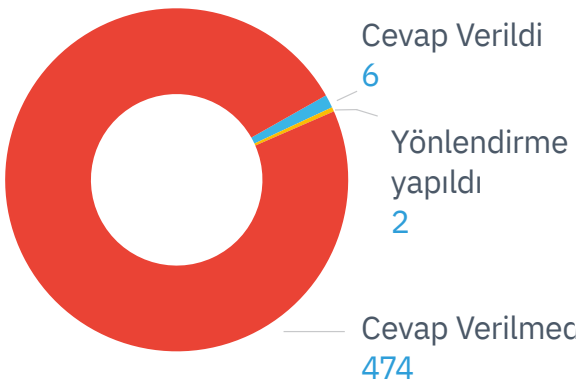
Grafik 22: Adalet Bakanlığı başvurularının cevaplara göre dağılımı

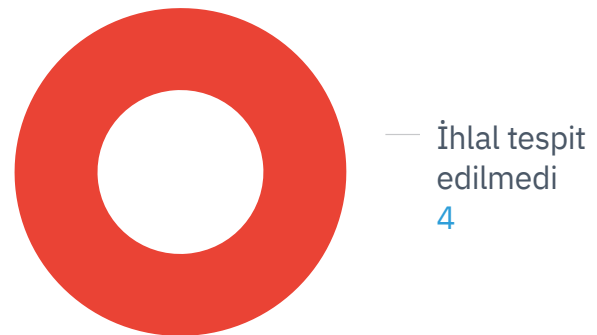
Grafik23: Adalet Bakanlığı başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılım

2023 yılında CİSST, Adalet Bakanlığına toplam **502 başvuru** yapmış, bu başvuruların sadece 2 tanesine cevap verilmiştir. Yaptığımız başvurulardan **hiçbirinde ihlal tespit edilmemiştir**. Yaptığımız 1 başvuru için kurumdan bilgi istenmiştir.

2023 yılı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Başvuruları

Grafik 24: CTE başvurularının cevaplara göre dağılımı

Grafik 25: CTE başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

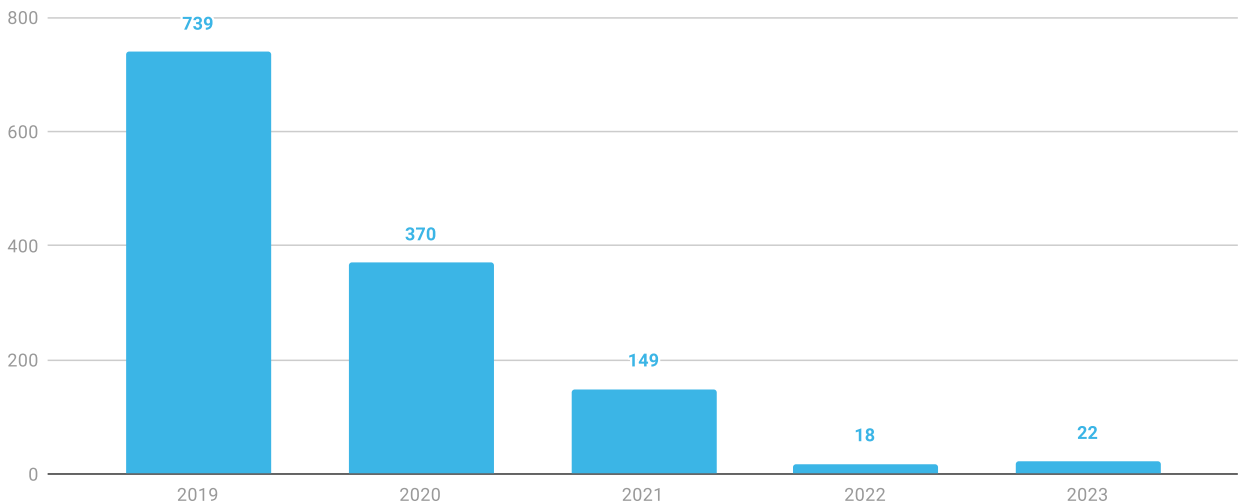
2023 yılında CISST, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne toplam **482 başvuru** yapmış, bu başvuruların sadece **6 tanesine cevap verilmiştir**. Yaptığımız başvuruların hiçbirinde ihlal tespit edilmemiştir. Yaptığımız 2 başvuru için kurumdan bilgi istemiştir.

Ceza infaz kurumları, idari açıdan Adalet Bakanlığı ve bakanlığa bağlı bir genel müdürlük olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlardır. Ceza infaz kurumları ve bu kurumlarda bulunan mahpuslarla ilgili yapılacak her işlem CTE ve Adalet Bakanlığı'nın yetkisi dahilinde olduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır.

CTE, derneğimizin kendisine yaptığı başvurular konusunda genellikle doğrudan mahpusu bilgilendirmektedir. Kurumumuza cevap verdiği durumlarda da bu cevaplar bilgi içermemekte, konu hakkında başvuruda bulunduğumuz mahpusa bilgi verildiği belirtilmektedir. Bu durum, başvurunun sonuçları hakkında yeterli bilgi sahibi olmamızı, süreci takip etmemiz ve başvuruların nasıl sonuçlandığına dair doğru bilgiye ulaşmamızı zorlaştırmaktadır. Adalet Bakanlığı da yaptığımız başvurular hakkında kurumumuza bilgi vermek yerine doğrudan mahpusu bilgilendirmekte ve işlem yapmaktadır.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 22: TIHEK'e yapılan başvuruların yıllık dağılımı

Türkiye İnsan Hakları Kurumu 21 Haziran 2012 tarihinde 633216 sayılı kanun kapsamında kurulmasının ardından 20 Nisan 2016 tarihinde 670117 sayılı Kanun ile ilga edilerek yerine Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur.

Kanunda TİHEK'in görevleri şöyle ifade edilmiştir: "(TİHEK); insan onurunu temel alarak insan haklarının korunmak ve geliştirilmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınmasını sağlamak ile hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesini temin etmek görevleri yanı sıra işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması (UÖM) işlevini yerine getirmekle de görevlendirilmiştir."

Kanunun 9. Maddesinin (i) bendinde de özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularını ulusal önleme mekanizması olarak incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek TİHEK'in yetkileri arasında sıralanmıştır.

Bir ulusal önleme mekanizması olan TİHEK uygulamalarının Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde birçok yapısal sorunu bünyesinde barındırdığını ve birçok izleme kriteri ile çeliştiğini söylemek mümkündür. Kurumun kuruluş yapısı, üyelerin seçilme şekli, ekonomik bağımsızlık gibi temel kriterler dikkate alındığında bir ulusal önleme mekanizması olarak TİHEK'in Paris Prensipleri uyarınca bağımsızlığı tartışılan bir kurum olduğunu belirtebiliriz.

Derneğimiz tarafından "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) ulusal önleme mekanizması olarak ziyaret ve inceleme yetkinizi kullanması" talebiyle TİHEK'e başvuru yapılmaktadır.

2023 yılında da TİHEK, hapishaneler alanında yaptığımız insan hakları başvurularında bir STÖ olarak mahpusu temsil etme yetkimiz olmadığından taleplerimizi ulusal önleme mekanizması sorumluluğunu hatırlatmamıza rağmen reddetmeye başlamıştır.

2023 yılında derneğimiz tarafından yapılan **22 başvurunun 5'ine cevap verilmiştir.** Bu cevaplar incelendiğinde TİHEK'in başvurularımızı adına başvurduğumuz kişilerin vekaletine sahip olmadığımız için ihlal başvurusu kabul etmeme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Sonuç

2023 yılında insan hakları kurumlarına yaptığımız başvuru sayısı 2022 yılına göre azalmıştır. Bunun nedeni yaşanan ekonomik kriz ve mektup gönderim ücretlerinin yüksek olmasıyla ilişkilidir.

2023 yılı boyunca CİSST, hapishanede yaşanan insan hakları ihlallerinin araştırılması ve incelenmesi ve bu ihlallerin giderilmesi amacıyla hapishanelerde izleme yapma yetkisi olan kurumlara başvurular yapmış ve bu başvurulara verilen cevaplar üzerinden bu kurumların tutumlarını değerlendirmiştir.

Buna göre, Türkiye’de hapishaneleri izleme yetkisi olan kurumlardan yalnızca İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ile İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurullarının oldukça sınırlı bir izleme yapabildiği, diğer kurumların ise bu konuda bireysel başvurular üzerinden bir çalışma yapmadığı görülmüştür.

Sivil toplum örgütleri açısından Türkiye hapishanelerinde uzun yıllardır hak temelli izleme yapılamaması, raporda anılan kurulların hapishane alanındaki sorumluluğunu daha da önemli hale getirmektedir. Bu kurulların insan hakları bağlamında alandaki etkisi, başvuru mekanizmalarını en aktif kullanan kuruluşlardan biri olan CİSST için son derece önemlidir.

Başvuru yapılan kurumlar başvuru sayılarını ve başvuru sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmadıkları için bu konuda daha ayrıntılı bir raporlama ve değerlendirme yapmak mümkün olamamaktadır. Bu rapor bu eksikliği gidermek adına tüm sınırlılıklarına rağmen Türkiye hapishanelerinde izleme yapma yetkisi olan kurumların tutumlarını şeffaflık ilkesi uyarınca kamuoyuyla paylaşmak için hazırlanmıştır.

Rapor, başvuru mekanizmaları ve gelen cevapların içeriklerine ilişkin bir istatistiki bilgi sunamasa da başvuru ve cevap sayıları arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir. Başvurulara verilen cevaplar ve bu cevapların içerikleri incelendiğinde mekanizmaların bağımsızlığının tartışmalı olduğu ve yerinde izleme yapma eğiliminin oldukça düşük olduğu, aynı kurul yapısının farklı adli yargı bölgelerinde ve illerde farklı tutumlar sergileyebildiği, bir hak ihlaline ya da hak ihlali iddiasına karşılık objektif ve detaylı olarak ilgililerin aydınlatılmadığı görülmektedir. Tüm bunlar, başvuru mekanizmalarının etkililiğinin artırılmasına işaret eden önemli verilerdir.

Herhangi bir Şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Caferađa Mahallesi, General Asım Gündüz Cad-
desi, 34710, No 68/9. Kadıköy/ İstanbul / Türkiye
+90 216 450 50 05

Online:
info@cisst.org.tr
www.cisst.org.tr
@cisstsocial

